

Kerimî, *Râhnümâ-yi Âşâr-ı Târîhî-yi Şîrâz*, Tahran 1328 hş., tür.yer.; Nejat Göyünç, *Das sogenannte Gâme'ol-Hesâb des 'Emâd as-Sarâvi. Ein Leitfaden des Staatlichen Rechnungswesens von ca. 1340* (doktora tezi, 1962), Göttingen Philosophische Fakultät, s. 149-150, 155-167; a.m.f., "İmâd es-Serâvî ve Eseri", *TD*, XV/20 (1965), s. 73-86; M. Takî Mustafavî, *İklim-i Pârs, Âşâr-ı Târîhî ve Emâkîn-i Bâstânî-yi Fârs*, Tahran 1343 hş., tür.yer.; A. J. Arberry, *Şîrâz: Medinetü'l-evli-yâ' ve ş-şu'arâ'* (trc. Sâmî Mekârim), Beyrut 1967, s. 63; Erdoğan Merçil, *Fars Atabegleri, Salgurlular*, Ankara 1975, s. 3-26, 88, 122, 131-142; V. V. Barthold, *Tezkire-yi Coğrafyâ-yi Târîhî-yi İrân* (trc. Hamza Serdâdver), Tahran 1372 hş., s. 170-175; J. Lambert, *Shiraz in the Age of Hafez, The Glory of a Medieval Persian City*, Seattle-London 2004, tür.yer.; J. Barbaro, *Anadolu'ya ve İrân'a Seyahat* (trc. Tufan Gündüz), İstanbul 2005, s. 92; D. Aigle, *Le Fârs sous la domination mongole, politique et fiscalité (XIIIe-XIVe S.)*, Paris 2005, tür.yer.; A. K. S. Lambton, "Mongol Fiscal Administration in Persia", *SLI*, LIV (1986), s. 79-96; LV (1987), s. 97-123; a.m.f., "*Şîrâz*", *El²* (İng.), IX, 472-479; R. Watabe, "The Local Administration of the Ilkhanid Dynasty: A Case of Fars", *Annals of Japan Association for Middle East Studies*, sy. 12, Tokyo 1997, s. 185-216; Cl. Huart, "Şîrâz", *IA*, XI, 562-563.

OSMAN GAZİ ÖZGÜDENLİ

ŞİRÂZÎ, Abdümelik b. Muhammed

(bk. ABDÜMELİK eŞ-ŞİRÂZÎ).

ŞİRÂZÎ, Atâullah b. Mahmûd

(bk. CEMÂL el-HÜSEYNÎ).

ŞİRÂZÎ, Bismil

(بسمل شیرازی)

Hâcî Ali Ekber Bismil-i Şîrâzî
(ö. 1263/1847)

İrânlı şair ve tezkire yazarı.

1187'de (1773) Şîrâz'da doğdu. Mahlası "Bismil", lakabı Newvâb'dır. Safevîler döneminde İrâk-ı Acem'den gelerek İsfahan'a yerleşen ataları 1135 (1722-23) yılındaki Afgan istilâsından sonra Şîrâz'a göç etmiş, babası Ağa Ali Nakîb burada doğmuştur. Bismil eğitimini babasının da hocalık yaptığı Şîrâz'daki Medrese-i Hakîm'de aldı. Tezkiresinde verdiği bilgiye göre burada edebiyat, felsefe, matematik, mantık ve dinî ilimleri öğrendi; tasavvuf konusunda derinleşti. Hocaları arasında Muhammed Hüseyin b. Muhammed Ma'sûm-i Kazvînî de vardı. Tahsilini tamamladıktan sonra aynı medresede hocalığa başladı ve birçok öğrenci yetiştirdi. Bunlar arasında en tanınmış Nasrullah b. Abdülgaffâr-ı Şîrâzî'dir. Bismil, Kaçar Hükümdarı Feth Ali

Şah'ın Fars valisi olan oğlu Hüseyin Mirza Fermânfermân'ın kızıyla evlenerek "nev-vâb" unvanı aldı. İrân'ın çeşitli bölgeleri yanında Mekke, Medine ve atebâta seyahat etti. 1263 (1847) yılında Şîrâz'da vefat etti ve oradaki İmamzâde Mîr Seyyid Muhammed b. Mûsâ el-Kâzîm'in türbesi civarında defnedildi.

Eserleri. 1. *Dîvân*. Arapça ve Farsça şiirler içeren divanla aşağıda anılan diğer eserlerin yer aldığı bir yazma Tahran Üniversitesi Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (nr. 2999). 2. *Tezkire-i Dilgüşâ*. Feth Ali Şah ve on iki Kaçar prensiyle Şîrâz'ın dönemindeki şairlere dair 185 biyografiyi içeren eserde Şîrâz camii ve medreselerinin anlatıldığı bir giriş bölümü bulunmakta, son bölümde müellifin biyografisi yer almaktadır (nşr. Mansûr Restgâr Fesâyî, Şîrâz 1371 hş.). 3. *Tuhtetü's-sefer li-nürü'l-başar*. Belâgatla ilgilidir. 4. *Zahîretü'n-necât fi mîrâşî'l-emvât*. Hüseyin Ali Mirza Kaçar adına telif etmiştir. 5. *Nürü'l-hidâye fi işbâtî'r-risâle*. 6. *Enderznâme*. 7. *Şerh-i Sî Faşl-i Hâce Naşîreddîn-i Tûsî*. 8. *Bahrü'l-le'âlî*. Hz. Peygamber'in ve Şîa imamlarının hayatlarının anlatıldığı bir eserdir (diğer eserleri için bk. *DMBİ*, XII, 151).

BİBLİYOGRAFYA :

Rîzâ Kulî Han Hidâyet, *Mecma'u'l-fuşahâ* (nşr. Müzâhir Musaffâ), Tahran 1382 hş., I/2, s. 268-269; Ahmed Divân Bigî Şîrâzî, *Hadîkatü's-şu'arâ'* (nşr. Abdülhüseyin Nevâî), Tahran 1364 hş., I, 242-245; Ma'sûm Ali Şah, *Tarâ'ik*, III, 346; Ahmed Gülçîn-i Meânî, *Târîh-i Tezkirehâ-yi Fârsî*, Tahran 1348 hş., I, 225-238, 750; M. Ali Müderis, *Reyhânetü'l-edeb*, Tebriz, ts. (Çâphâne-i Şafak), I, 267-268; Ali Mîr Ensârî, "Bismil-i Şîrâzî", *DMBİ*, XII, 150-151; Zabiollah Safa, "Besmel Şîrâzî", *Elr.*, IV, 171; Safûrâ Hoşyâr, "Bismil-i Şîrâzî", *Dânişnâme-i Cihân-i İslâm*, Tahran 1376 hş., III, 425-426.

RIZA KURTULUŞ

ŞİRÂZÎ, Bündâr b. Hüseyin

(bk. BÜNDÂR b. HÜSEYİN).

ŞİRÂZÎ, Ebû İshak

(أبو إسحاق الشيرازي)

Ebû İshak Cemâlüddin İbrâhîm
b. Ali b. Yûsuf eŞ-Şîrâzî
(ö. 476/1083)

Şâfiî fakihî.

393'te (1003) Şîrâz'ın güneyindeki Firûzâbâd beldesinde doğdu. İlk eğitimini burada Ebû Hâmîd el-İsferâyînî'nin öğrencilerinden olan Ebû Abdullah Muhammed b.

Ömer eŞ-Şîrâzî'den aldı. Ardından tahsil için gittiği Şîrâz'da (410/1019) Ebû Abdullah el-Cellâb'dan fıkıh okudu. Amelde Zâhirî olup Şîrâz'da Mu'tezile mezhebinin temsilcisi konumunda bulunan Kadî Ebû'l-Ferrec el-Fâmî eŞ-Şîrâzî ile tartışmalara girdi (Şîrâzî, *Tabakâtü'l-fukahâ*², s. 179). Burada ders aldığı Ebû Ahmed Abdurrahman b. Hüseyin el-Gandecânî memleketine dönünce o da Gandecân'a gidip bir müddet daha onun derslerine devam etti. Ardından geçtiği Basra'da Ebû Ahmed Abdülvehhâb b. Muhammed el-Bağdâdî ve diğer bazı âlimlerden ders okudu. 415 yılı Şevval ayında (Aralık 1024) Bağdat'a gitti ve hayatının sonuna kadar orada kaldı. Bağdat'ta Ebû't-Tayyib et-Taberî, Ebû Hâtim Mahmûd b. Hasan et-Taberî el-Kazvînî, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah el-Beyzâvî, İbn Râmîn ve Ebû'l-Kâsım Mansûr b. Ömer el-Kerhî'den fıkıh, usul, hilâf ve cedel; Ebû Bekir el-Berkânî, İbn Şâzân el-Bağdâdî ve Ebû'l-Ferrec el-Hercüşî'den hadis dersleri aldı. İlmî kişiliğinin oluşmasında kendisini en çok etkileyen Ebû't-Tayyib et-Taberî başta olmak üzere hocalarının çoğunluğu mezhebin Irak kolunun reisi Ebû Hâmîd el-İsferâyînî'nin talebesidir. Ebû't-Tayyib et-Taberî'ye on yılı aşkın bir süre öğrencilik yaptıktan sonra hocasının isteğiyle önce onun mescidinde, 430 (1039) yılından itibaren Bâbülmerrâtib mevkiindeki bir mescidde fıkıh okuttu. Ebû't-Tayyib'in Bâbüttâk ve Kerh kadıliklarına getirilmesinin ardından müderris olarak şöreti arttı; çeşitli vesilelerle katıldığı münazaralardaki başarısıyla ününü pekiştirdi. Sellâr el-Ukaylî gibi dönemin meşhur şairleri şiirlerinde Şîrâzî'ye yaptıkları telmihlerle onun münazaradaki maharetine dikkat çekmişlerdir. Hanefî kâdikudatı Ebû Abdullah ed-Dâmegânî ile girdiği münazaraya şahit olan Endülüslü Mâlikî fakihî Ebû'l-Velîd el-Bâcî onun gösterdiği başarıyı över (Sübkî, IV, 245-252). Hanbelî âlimi Ebû'l-Vefâ İbn Akil de Şîrâzî'yi döneminin en yetkin münazara ustası diye nitelemiş ve özellikle eserlerinden faydalandığını belirtmiştir. Ayrıca anlatıldığına göre Şîrâzî hilâf meselelerini "bir müslümanın Fâtiha'yı bildiği gibi" bildirdi. Bizzat kendisi her kıyası, her dersi bin defa tekrarladığını, bir meselede istişhâda elverişli bir beyit bulduğunda kasidenin tamamını ezberlediğini belirtir (Nevevî, *Tehzîb*, I/2, s. 173; Sübkî, IV, 218). Fürûhükümlerini delillerle irtibatlandırmada (te'sîl ve tefrî') İbn Süreyc'in tarzını benimseyen ve onun gibi çok öğrenci yetiştirdiği

kaydedilir. Rivayete göre Şîrâzî ile karşılaşmış bir mesele hakkındaki görüşünü dinleyen Mâverdi onun gibisine rastlamadığını söylemiş ve, "Şâfiî onu görseydi kendisiyle mutlaka iftihar ederdi" demiştir.

447 (1055) yılında Kâdilkudât İbn Mâkûlâ vefat edince Halife Kâim-Biemrillâh, Şîrâzî'ye bu görevi teklif ettiyse de o kabul etmedi. Hocası Ebû't-Tayyib et-Taberî'nin vefatı üzerine (450/1058) Şîrâzî, mezhepler arası yoğun bir rekabete ve siyasî çekişmelere sahne olan Bağdat'ta Şâfiî mezhebini temsil konumuna geldi. Hayatının bu devresine kadar Büveyhî-Abbâsî, bu devreden itibaren Selçuklu-Abbâsî mücadelesine şahit olan Şîrâzî telif ve öğretim faaliyetlerini bu gerilimli ortamda yürüttü. Büveyhîler döneminde güç mücadelesi belli düzeyde Sünnî-Şîî ihtilâfî ekseninde sürmüş, sosyal meşruiyet sorunuyla karşılaşmak istemeyen Büveyhîler, Şîîliğe açılan destek vermek yerine Mu'tezile'ye daha fazla imkân sağlama yolunu tercih etmiştir. Tuğrul Bey'in 447'de (1055) Bağdat'a girip Büveyhî hâkimiyetine son vermesiyle birlikte Büveyhîler'in dolaylı himayesinden mahrum kalan Mu'tezile, Bağdat'ta güçlü bir tabana sahip bulunmadığı için siyasî bir araç olmaktan çıktı; güç mücadelesi Selçuklu sultanları ile Abbâsî halifeleri arasında devam etti. Mücadele artık Sünnî mezhepler arası ihtilâf eksenine kaydı, Bağdat'ta güçlü olan Hanbelî Selefiliği'ne karşı Eş'arî anlayışı rakip konumuna yükseldi. Mâlikî mezhebi V. (XI.) yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Bağdat'ta neredeyse silinme noktasına vardı, Şâfiîler Eş'arîliğin yegâne temsilcisi haline geldi.

Nişâbur merkezli Selçuklu yönetimi Tuğrul Bey zamanında Hanefî mezhebini desteklediyse de daha sonra bu siyasetten vazgeçildi. Alparslan ve Melikşah dönemlerinde Nizâmülmülk'ün de etkisiyle Şâfiî mezhebine daha özel bir alâka gösterildi. Bunda mezhebin gerek Selçuklu coğrafyasında gerek Bağdat'ta güçlü bir halk tabanına sahip bulunmasının etkili olduğu söylenebilir. Öte yandan Abbâsî halifesi, hem amelî hem itikadî bir mezhep yapısında olan Hanbelî mezhebine daha çok yönelmekle birlikte Bağdat'ta etkinliği azalan Mâlikîler dışındaki üç mezhep arasında bir tür denge politikası izledi. Şîrâzî'nin yaşadığı dönemde siyasetin baş aktörü olan Nizâmülmülk, Abbâsî hilâfetiyle uyumlu bir siyasetin Selçuklu Devleti yararına olacağı düşüncesini taşıdığından bu

süreçte Şâfiî mezhebine önemli bir misyon yükledi ve ilmîni takdir ettiği Şîrâzî'yi müderris tayin etme düşüncesiyle Nizâmiye Medresesi'ni inşa ettirdi (459/1067). Şîrâzî, medrese arsasının istimlâkinde hak ihlâlî olduğu şüphesiyle açılış dersi vermekten kaçınınca bu görev Ebû Nasr İbnü's-Sabbâğ'a verildi. Baskılara karşı ancak yirmi gün direnebilen Şîrâzî göreve başlamak zorunda kaldı ve buradaki müderrisliğini hayatının sonuna kadar aralıksız sürdürdü (Sübkî, IV, 218). Zengin vakıflarla desteklenen Nizâmiye Medresesi'nin faaliyete başlaması, daha önce ikamet ettiği Katîa mahallesinde çoğu zaman yiyecek, hatta bazan derste üstüne giyecek düzgün bir elbise bile bulamayan (a.g.e., IV, 74-75, 219) Şîrâzî için olduğu kadar talebeler için de bir dönüm noktası oldu. Bununla birlikte mütevazî hayatına devam eden Şîrâzî şahsî geliri elvermediğinden hacca gidemedi. Birçok talebesi arasında Vezir Ebû Şücâ' Rûzrâverî, Mü'temen b. Ahmed es-Sâcî, Ebû'l-Vefâ İbn Akîl, Ebû'l-Velîd el-Bâcî, Muhammed b. Ahmed eş-Şâşî, Hasan b. İbrâhim el-Fârikî, Ahmed b. Muhammed el-Cürcânî ve Hüseyin b. Ali et-Taberî anılabilir.

Şîrâzî, bu dönemde öğretim ve telif faaliyetlerinin yanı sıra pek çok sosyal anlaşmazlığın çözümüne katkı sağladı, bazan kendisini mezhepler arası kavgaların ve tartışmaların içinde buldu. 469'da (1076-77) Bağdat'a gelip Nizâmiye Medresesi'nde yer edinen Abdülkerîm el-Kuşeyrî'nin oğlu vâiz Ebû Nasr İbnü'l-Kuşeyrî'nin Hanbelîler'i teccîm ile suçlayan açıklamalar yapması ortamı gerip Şâfiîler ile Hanbelîler arasında olaylar çıkınca İbnü'l-Kuşeyrî'ye destek çıkan Şîrâzî, Nizâmülmülk'e Hanbelîler'i şikâyet eden mektuplar yazıp ondan yardım istedi. İbnü'l-Kuşeyrî ile Hanbelîler'in reisi ve Abbâsî halifesinin amcazadesi Şerîf Ebû Ca'fer Abdülhâlik b. İsâ taraftarları arasında çatışma çıktı. Selçuklu sultanı ile vezirinden çekinen halife tarafları barıştırdı. Hanbelî kaynakları, Şîrâzî'nin Şerîf Ebû Ca'fer'den özür dilediğini ve Eş'arî görüşlerine mesafeli durduğunu belirttiğini aktarırken Şâfiî kaynakları bunun doğru olmadığını belirtir (a.g.e., IV, 234-235; İbn Receb, I, 19-21). Muktefî-Biemrillâh, halife seçilmesinde etkin rol üstlenen Şîrâzî'yi, Selçuklu yönetimi nezdinde de ayrıcalıklı bir yere sahip olduğu için 475 Zilhicce ayında (Nisan-Mayıs 1083) Irak Amîdi Ebû'l-Feth b. Ebû'l-Leys'e yönelik rahatsızlığı dile getiren bir

mektubu ulaştırmak üzere elçi olarak Nişâbur'a gönderdi. Maiyetindeki bir grup âlimle birlikte Nişâbur'a varan Şîrâzî, Sultan Melikşah ve Nizâmülmülk tarafından çok iyi karşılanıp istekleri yerine getirildi. Nizâmülmülk'ün huzurunda İmâmü'l-Haremeyn el-Cüveynî ile de bir münazaraya girişen Şîrâzî ardından Bağdat'a döndü ve çok geçmeden 21 Cemâziyelâhir 476 (5 Kasım 1083) tarihinde vefat etti. Mezarının üstüne Selçuklu veziri Tâcülmülk bir türbe yaptırmıştır.

Eserleri. 1. et-Tenbih* fi fûrû'î'l-fıkhi's-Şâfiî. Delillerin ve tartışmaların yer almadığı bu muhtasar eser Şâfiî fıkhnın beş muteber kitabından biri olup üzerinde çok sayıda şerh yazılmış, çeşitli ilmî çalışmalarına konu olmuş, Latince, Fransızca ve Almanca'ya tercüme edilmiştir. Çok sayıda yazması bulunan eserin muhtelif neşirleri yapılmıştır (nşr. A. W. T. Juynboll, Leiden 1879; Kahire 1329, Nevevî'nin *Taşhihu't-Tenbih*'i ile birlikte; Kahire 1348, 1370/1951, İzzeddin Muhammed b. Ebû Bekir İbn Cemâa'nın *Mağsadü'n-nebih fi şerhi hutbeti't-Tenbih* ve Nevevî'nin *Taşhihu't-Tenbih*'i ile birlikte; Beyrut 1416/1996, Celâleddin es-Süyûtî'nin *Şerhu't-Tenbih*'i ile birlikte). **2. el-Mühezzeb* fi fıkhi'l-İmâm eş-Şâfiî.** Yine Şâfiî fıkhnın ana kaynaklarından biri olan eserde mezhepteki temel hükümler ve mezhep içi ihtilâflar delilleriyle ele alınmaktadır (I-II, Kahire 1323, 1333, 1343, 1379/1959; nşr. Muhammed ez-Zühaylî, I-VI, Dimaşk 1416/1996). Nevevî'nin *el-Mecmû'* adlı hacimli şerhi başta olmak üzere *el-Mühezzeb*'le ilgili birçok şerh ve muhtasar yazılmış, ayrıca nazma çevrilmiş, elfâzî, şevâhidi, acıca ve hadisleri çalışmalara konu edilmiştir. **3. et-Tebşıra fi usûli'l-fıkhi.** Mütakellimîn metoduna göre yazılmış olup sadece hilâfla ilgili meselelere temas etmektedir. Muhammed Hasan Heyto, eseri doktora tezi olarak inceleyip metnini (Dimaşk 1980) ve inceleme kısmını (*el-İmâmü's-Şîrâzî: Hayâtühü ve ârâ'ühü'l-üşûliyye*, Dimaşk 1980) neşretmiştir. **4. el-Lüma' fi usûli'l-fıkhi** (Kahire 1326, 1347, 1359, 1365, 1957; hadis tahriri, Ebû'l-Fazl İbnü's-Siddîk el-Gumârî – nşr. Yûsuf Abdurrahman el-Marâşî, Beyrut 1405/1985; nşr. Muhyiddin Dîb Mestû – Yûsuf Ali Büdeyvi, Dimaşk-Beyrut 1416/1995). Eser ayrıca Eric Chaumont tarafından neşredilmiş ve Fransızca'ya çevrilmiştir (*Kitâb al-Luma' fi usûl al-fıkhi: Le livre des rais illuminant les fondements de la compréhension de la loi. Traité de théorie légale musulmane*, Berkley 1999). *el-Lü-*

ma'î müelliften başka Yahyâ b. Ebû'l-Hayr el-İmrânî, Tâhir b. Yahyâ el-İmrânî, Cemâleddin el-Kâsimî, Muhammed İsmâ Arâr el-Hasenî (*Behcetü'l-vüşûl bi-şerhi'l-Lüma' fi 'ilmi'l-uşûl*, Dimaşk 1992) gibi âlimler şerhetmiştir. **5.** *Şerhu'l-Lüma' (el-Vüşûl ilâ 'ilmi'l-uşûl*, Cezayir 1979; nşr. Abdülmecîd Türkî, I-II, Beyrut 1408/1988). **6.** *el-Mülahhâş fi'l-cedel*. Şîrâzî'nin cedele dair ilk eseridir. San'a'daki el-Câmiu'l-kebîr (nr. 64) ve Âtîf Efendi kütüphanelerinde iki yazması bulunan eser Muhammed Yûsuf Ahundhan Niyâzî tarafından yüksek lisans tezi olarak neşre hazırlanmıştır (1407, Mekke Ümmülkurâ Üniversitesi). **7.** *el-Ma'ûne fi'l-cedel (Ma'ûnetü'l-mübtedin ve tezkiretü'l-müntehin fi'l-cedel)*. Usûl-i fıkıh konularının cedel yöntemiyle ele alındığı kitap *el-Mülahhâş fi'l-cedel*'in muhtasar niteliğindedir (nşr. Abdülmecîd Türkî, Beyrut 1408/1988; nşr. Ali b. Abdülazîz el-Umeyrînî, Safât / Küveyt 1987). **8.** *en-Nüket fi'l-mesâ'ili'l-muhtelef fihâ beyne's-Şâfi'i ve beyne Ebî Hanîfe (Nüketü'l-mesâ'il ve 'uyûnü'd-dela'il fi'l-hilâf beyne's-Şâfi'i ve beyne Ebî Hanîfe, en-Nüket fi 'ilmi'l-hilâf, en-Nüket fi 'ilmi'l-cedel)*. Eserin Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde kayıtlı nüshasının (III. Ahmed, nr. 1154) istinsahı müellifin hayatında öğrencisi Üveys tarafından 5 Şâban 466 (5 Nisan 1074) tarihinde tamamlanmış olup kenarlarındaki açıklamalardan bizzat müellifle mukabele edildiği anlaşılmaktadır. Zekeriyâ Abdürrezzâk el-Misrî, *en-Nükef*'in muâmelât kısmını Topkapı Sarayı Müzesi ve Princeton Üniversitesi Kütüphanesi nüshalarına dayanarak Ümmülkurâ Üniversitesi'nde doktora tezi olarak hazırlamış (Mekke 1405/1984), Ebû Zür'a İbnül-İrâkî eser üzerine bir şerh yazmıştır. **9.** *Muhtaşar fima'htelege fihi Ebû Hanîfe ve's-Şâfi'i*. Müellifin girişte belirttiğine göre yetmiş iki kitaptan yararlanılarak derlenen bu eserde Şâfi'i ve Ebû Hanîfe arasındaki 555 hilâf meselesi delilleri verilmeden kısaca anlatılmıştır (Süleymaniye Ktp., Hasan Hüsnü Paşa, nr. 458, Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 507/1; Princeton Üniversitesi Ktp., nr. 849). **10.** *Tezkiretü'l-mes'ûlin fi'l-hilâf beyne'l-Hanefî ve's-Şâfi'i*. İbn Kâdî Şühbe eserin oldukça büyük (*Tabakâtü'l-fukahâ'i's-Şâfi'iyye*, I, 221), Kâtib Çelebi ise ciltlerle ifade edilecek büyüklükte (*Keşfü'z-zunûn*, I, 392) olduğunu belirtir. **11.** *el-Muhtaşar fi usûli mezhebi's-Şâfi'i* (TSMK, III. Ahmed, nr. 1218). **12.** *el-İşâre ilâ mezhebi ehli'l-hâk*. Bazı yazmalarda esere *Mu'tekadâtü (Mu'tekadü, 'Akide-*

tü, 'Akâ'idü) Ebî İshâk gibi isimler konması müstensihlere ait bir tasarruftur. Eseri Marie Bernand (*La profession de foi d'Abû Ishâq al-Sîrâzî*, Kahire 1987, s. 1-48) ve Muhammed ez-Zübeydî (Beyrut 1419/1999) neşretmiştir. **13.** *'Akidetü's-selef*. Marie Bernand bu eseri de yayımlamış (*La profession de foi d'Abû Ishâq al-Sîrâzî*, Kahire 1987, s. 49-72), Abdülmecîd Türkî, Şîrâzî'nin *el-Ma'ûne fi'l-cedel*'inin başında bu esere de yer vermiştir (s. 91-102). **14.** *Tabakâtü'l-fukahâ'*. Sahâbe neslinden V. (XI.) yüzyılın ortalarında kadar gelen meşhur fakihlerin kısa biyografilerini içermekte, fıkıhın müellif zamanına kadar ki gelişim seyrine dair genel bir tablo çizilmektedir. Fıkıh, hilâf ve icmâ yönünden görüşleri dikkate değer olan ve temsil ettikleri ekolün varlığını sürdürmesinde önemli rol üstlenen fakihleri nesiller halinde veren çalışma sonraki tabakat literatürünün temel kaynakları arasında yer almıştır (nşr. Nu'mân el-A'zamî el-Kütübî, Bağdat 1356/1937, Musannif'in *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*'si ile birlikte → 1969; nşr. Halîl el-Meys, Beyrut, ts. [Dârü'l-kalem]; nşr. İhsan Abbas, Beyrut 1970, 1401/1981). İbn Hallikân ve Tâceddin es-Sübkî ile diğer bazı tabakat müelliflerinin nakillerde bulunduğu Muhammed b. Abdülmelik el-Hemedânî'ye ait *Zeylû Tabakâti'l-fukahâ'* Şîrâzî'nin bu eserinin bir zeylidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Şîrâzî, *Tabakâtü'l-fukahâ'*, s. 125, 126, 127-128, 129, 130, 134, 179, ayrıca bk. neşreden giriş, s. 5-22; a.mlf., *el-Ma'ûne fi'l-cedel* (nşr. Abdülmecîd Türkî), Beyrut 1408/1988, neşreden giriş, s. 11-90; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam* (nşr. Süheyl Zekkâr), Beyrut 1415/1995, IX, 469; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-tarih* (nşr. Halîl Me'mûn Şîhâ), Beyrut 1422/2002, VIII, 231-232, 237, 244, 288; Neve'i, *el-Mecmû'*, I, 14-16, 65-72, 77; a.mlf., *Tehzib*, I/2, s. 127-174; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 29-31; Zehebi, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XVIII, 452-463; XXI, 128-129; Sübkî, *Tabakât* (Tanâhî), IV, 74-75, 152-154, 215-256, 312; V, 12, 15; VI, 98; VII, 37-39, 336-338; VIII, 131, 337; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (nşr. Abdullah b. Abdülmühsin et-Türkî), Cize 1419/1998, XVI, 12-13; İbn Receb, *ez-Zeyl 'alâ Tabakâti'l-Hanâbile*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), I, 16, 18, 19-21, 144; İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü'l-fukahâ'i's-Şâfi'iyye* (nşr. Ali M. Ömer), Kahire, ts. (Mektebetü's-sekâfeti'd-dîniyye), I, 219-221, 254-255; *Keşfü'z-zunûn*, I, 392, 489-493; II, 1105, 1562, 1912-1913; M. Hasan Heyto, *el-İlmâmü's-Şîrâzî: Hayâtühü ve ârâ'ühü'l-uşûliyye*, Dimaşk 1980; Sâlihîyye, *el-Mu'cemû's-şâmîl*, III, 426-427; E. Chaumont, "En-core au sujet de l'Ash'arisme d'Abu Ishaq Ash-Shirazi", *St.I*, LXXIV (1991), s. 167-177; a.mlf., "al-Shirazi", *EP*² (İng.), IX, 481-483; Nûrullah Kîsâî, "Ebû İshâk Şîrâzî", *DMBİ*, V, 167-171.

BİLAL AYBAKAN

ŞİRÂZÎ, İbrâhim

(İbrahim شیرازی)

Refüdüddin İbrâhim
b. Nûriddin Tefvîk Şîrâzî
(ö. 1028/1619'dan sonra)

Âdilşâhiler dönemi tarihçisi
ve devlet adamı.

947'de (1540-41) Şîrâz'da doğdu. Gençlik yıllarında ticaretle uğraştı ve Hindistan'a kadar gitti. Yirmi yaşlarında iken Âdilşâhî Sultanı I. Ali'nin hizmetine girdi ve çeşitli görevlerde bulundu. 1005 (1596-97) yılında Âdilşâhî Sultanı II. İbrâhim tarafından Nizamşâhîler'in başşehri Ahmednagar'a elçi olarak gönderildi. Bir müddet Bîcâpûr valiliği ve hazinedarlık yaptı. Kaynaklardan 1028 (1619) yılında hayatta olduğu anlaşılmaktadır. Şîrâzî, Mirza Kâmrân Lâhûrî'nin telif ettiği *Mîrzânâme*'de önemli bir kültür adamı diye tanıtılır.

Şîrâzî'nin en önemli eseri *Tezkiretü'l-mülûk*'tür. Eser Âdilşâhîler'in ve onlarla aynı dönemde Hindistan ve İran'da hüküm süren devletlerin tarihine dair olup 1017-1020 (1608-1611) yılları arasında telif edilmiştir. 1020 (1611) yılına kadar gelen olayları ihtiva eden eser sade bir üslûpla kaleme alınmıştır ve bir mukaddime ile on bölümden meydana gelmektedir. İlk bölüm Behmenîler, iki ile sekizinci bölümler Âdilşâhîler, dokuz ve onuncu bölümler Bâbürlüer, Safevîler ve Dekken'de kurulan hânedanların tarihiyle ilgilidir. Eserin ekinde Hint tapınakları, madenler ve nehirlere Hindistan'daki acayip ve garip yerler ve olaylar (garâib) hakkında önemli mâlûmat bulunmaktadır. Eserde ayrıca Hindistan ve İran'da kurulan hânedanların menşei ve silsilesine dair değerli bilgiler mevcuttur. Özellikle Haydarâbâd şehrinin kuruluşu, şehirdeki sosyal ve kültürel hayatla ilgili ayrıntılar önemlidir. Eserin çeşitli kütüphanelerde pek çok yazması vardır (Storey, I/1, s. 744). *Tezkiretü'l-mülûk*'ün Alâeddin Behmenşah dönemini içeren kısmı H. S. S. Kâdirî tarafından neşredilmiş (*Tarih*, III/9 [Hydarâbâd, Supplement 1931], s. 2-41), tam metnini ise A. N. M. Hâlidî, Delhi Âsâfiye, Haydarâbâd Sâlar Jung Müzesi ve Oxford Bodleian kütüphanelerindeki yazmalara dayanarak yayımlamıştır (*Tazkirat al-Mulûk: History of the Kings*, California 1987). Eserin bir kısmı J. S. King tarafından İngilizce'ye tercüme edilmiştir (*The History of the Bahmani Dynasty, Founded on the Burhân-i Ma'âşir and the Tadhkirat al-Mulûk*, Lon-